

Thomas Nünning

Jag var elva år när de byggde muren. Den blev rest över en natt, kändes det som. Innan dess hade där bara funnits taggtråd och vakter med hundar. Nu hade de slagit fast, i betong, att ingen mer skulle komma över. Jag kommer inte ihåg vad jag tyckte, eller vad jag kände. Man har inte den förmågan att analysera, eller känna efter när man är elva år. Om jag kände något speciellt så kommer jag inte ihåg det. Jag minns att vi tittade på den svarta kanalen på tv:n, den enda kanalen som fanns. Där sade de att man inte fick resa ut längre. Ut till Västtyskland. Det var därför de byggde muren, för att för många ville flytta. Så slapp man ha så många patrullerande vakter. Man slapp väl köpa så mycket hundmat också, kan jag tro. Vakterna fanns förstås kvar sedan också, uppe i tornen, men de var inte lika många.

Vi hade en bil, inte alla hade bil. Vi brukade åka på utflykter ut på landet på helgerna och under semestern och skolloven. Vår lägenhet såg ut som alla andra utanpå. Alla hade sådana lägenheter. Inuti tre rum. Ett till mor och far och ett till mig och så vårt vardagsrum. Vi hade en beige soffa och ett bord framför, i mörkt trä. Tavlor på väggarna, matta på golvet, det vanliga. Mitt rum är ett minne av bilder på rymdskyttlar, fotbollslag och andra hjältar som hör barndomen till. Mor och far var långa och kastade skuggor över golvet från dörröppningen. Det är svårt att i efterhand hitta det som var fel, att rekonstruera och lägga negativa värden i en uppväxt som jag tyckte var bra. Jag vet ju nu, jag har fått lära mig kan man kanske säga, att det var fel. Att vi var fångar i vårt eget land. Men som liten var jag aldrig någons fånge, jag hade hela världen öppen för mig. Gården på bostadsblocket var oändligt stor, som den är för alla barn. Överallt fanns det äventyr. Bakom husen fanns den oändliga världen, böljande gult gräs och solens bleka strålar i mitt ansikte. Fabriksområden och bils-kro-tar med vakthundar. Pär-on-träd och gubbarna vid ölstugan. Tvätt som hängde på tork i en varm sommarvind. Doften av råg.

När jag försöker minnas den tiden, är det som en gammal film, eller ännu mer ett gammalt fotografi. Allt är färgat i bruna och gula färgskalor, grynigt som vore det filmat i super 8. Far arbetade på bilfabriken, gjorde trabanter. Det var väl därför vi fick en bil så snabbt, andra fick vänta flera år. Mor jobbade på ett sjukhus, som sjuksyster. Jag kunde vara hemma själv på eftermiddagarna och göra smörgåsar och mina läxor. Det är vad jag minns och det är de bilderna jag vill ha kvar.

Från barndomens smörgåsar och mjölk till ungdomens yra. Vi växte fort upp till unga män med skrikande och oböjlig vilja. Vilda män stöpta i stål. Jag sällade mig till dem med de rödaste fanorna. Med Lenin och Stalin som ikoner. Ungdomsförbundet. Raka, starka ungdomar som älskade vår stat och kommunismen. Som hatade imperialisterna på andra sidan. Som skrek högst och stoltast. Vi var glada över att få leva under den röda fanan. Vi var framtiden och den soliga sidan av gatan. Jag var ärlig mot mig själv då. Jag hade tänkt och funderat, läst böckerna och analyserat världen utanför. Där hade inte alla jobb eller lägenhet, där fanns allt från utslagna till de som skodde sig på dem. Där fanns fascisterna. Jag hör fortfarande hur våra stövlar trampade i takt mot stenläggningen. Men det var inte samma klamp som hördes från stövlarna innan kriget, vill jag tro i alla fall. Jag har ju bara hört deras klamp på film och radio, men det lät annorlunda. Mer hatfyllt. Våra steg ekade av förhoppningar, medmänsklighet och kärlek. Det här var arbetande kängor som med sitt stampande hyllade människan och arbetaren, som inte tryckte ner eller föraktade. Och asfalten glödde under våra sulor.

Jag kommer ihåg fanor som fladdrade i vinden, som kastade sina skuggor över torget, över hela världen. Talare som fångade mig medan jag fortfarande brann. Solen sken hela tiden över oss och vår stat. Vi såg med blanka ögon mot det röda Moskva, ville visa dem att vi var ett folk tillsammans med dem. De omfamnade oss och tog hand om oss, vi blev den största familj som någonsin funnits. Det låter romantiskt och drömmande, jag vet det, men allt det här finns som en tunn, suddig film på näthinnan. Den försvinner inte och jag vet inte om jag vill att den ska försvinna. Du förstår, Jan, att jag inte bara kan kasta bort det som format mig och betytt så mycket. Det som ledde mig in på den väg vi båda valde. Jag tror det syntes utanpå oss hur uppfyllda vi var av tidens tänkande. Det hjälpte mig i skolan, minns jag. Min latinlärare, herr lektor Offenbach, visste att jag var med i ungdomsförbundet och gav mig höga betyg. Han var själv medlem i partiet och hade sett mig arbeta. Jag tror till och med att jag gjorde saker direkt åt honom. Det var något med att för första gången få känna ansvaret av sina egna handlingar som fick mig att så älska partiets ungdomsförbund. Jag kunde få folk att lyssna, jag kunde lyssna och argumentera. Jag ställde samman små skrifter och kallade till möten. Gjorde dagordningar och rekryterade. De gillade mig och jag gjorde allt för dem.

Mina kamrater. Mina älskade kamrater. Var är ni nu? Var är du nu, Jan?

Jag vet när vi träffades, det glömmar jag aldrig. Du var liten och smal, med det svarta, korta håret på ända. Du hade en gammal grön militärjacka över den ljusa skjortan. Du log och skrattade, du log med hela ansiktet. Moskva. Vilka minnen det väcker, vilken tid. Jag hade aldrig hoppats på att ens få göra testerna, men när vi satt där i logementet, vi fem... du, Maria, Elsa, Erich och jag, först då kunde jag greppa om vad som faktiskt hänt. Dagen du klistrade upp en affisch med Dynamo Moskva i sina röda hemmadräkter och pratade och pratade. Du gillade fotboll. Jag vill minnas dig så, som du var när du pratade om skruvbollar och straffsparkar. Då fanns fortfarande glöden och elden i dig. Det är konstigt, alla andra bilder av dig har bleknat i kanterna, som med andra minnen, men ett har fastnat för evigt och förblir klart som kristall. Du skulle visa oss hur straffsparken från slutspelet mot Dynamo Kiev 1967 skulle ha gjorts ordentligt. Läderkulan inne på logementet, du sparkade till och precis innan bollen träffade rutan... då var du nästan som en liten pojke igen. En min av både förfäran och upprymd glädje, precis som ett barn.

Jag undrar om du någonsin förstod vad som väntade. Jag menar inte utbildningsåren, de var som en lekskola för dig, men vad som väntade i det verkliga livet. När vi var klara var vi spioner, Jan. Riktiga spioner, som man läser om i romaner. Jag vet inte om du hade romanerna i bakhuvudet, för du tvekade aldrig en sekund inför vad som väntade. Du trodde allt var en enda stor äventyrsroman, med riktiga hjältar och skurkar. Vi stod på rätt sida Jan, men vi var inga hjältar. Vi gick till arbetet precis som alla andra. Erich, soldaten. Han var alltid den udda. En mycket hård ung man som aldrig riktigt kunde vara med i våra diskussioner om världsläget eller politik. En sån som skrattade på fel ställen. Han var en soldat helt enkelt, hans pappa hade varit överlöpare och slagits för kommunisterna under kriget. Elsa kommer jag inte ihåg annat än i sällskap med dig. Maria? Vet inte hur hon var. Tyst, suddig som alla andra. Jag har glömt er allihop förutom dig.

Jag vet inte om det var Berlin som knäckte dig. De var idioter som skickade dig, en pojke, till lejonkulan direkt. Du som aldrig hade varit över muren en endaste gång, befann dig mitt i det kallaste kriget, mellan gränsvakter och demonstranter. Vad skulle du få reda på där? Jag visste att de skulle slita dig i stycken direkt. Vem var det som skrämde dig så, vem var det som förstörde dig, Jan? Jag tilldelades ett distrikt i Bonn, maktens högkvarter i väst.

Du skulle ha varit där istället. Jag kom ihåg hur jag undrade vad jag skulle göra i början. Jag tänkte mycket på dig och de andra och hur ni hade börjat. Jag skulle upprätta ett nätverk av förtroliga källor inom politiken. Det var det första jag skulle göra. Helst högt uppsatta och sådana som hörde mycket. Jag satt i veckor på mitt lilla kontor på Königstraße och stirrade ut genom fönstret. Vem skulle jag kontakta? Utanför levde staden sitt vanliga liv men jag satt stilla som en saltstod och stirrade. Skrev ett papper och rev sönder det, så ett till och så ett till. Jag tänkte så mycket på er. Det var ett ensamt liv, att alltid se sig om efter knivar i ryggen och att aldrig kunna få prata med en vän. Det var inte förrän vi träffades igen, flera månader senare som jag kom igång. Ni hade alla sedan länge hittat era kontakter och positioner, ni var de lyckade romanspionerna. Jag blev avundsjuk, för första gången i mitt vuxna liv. Ni gav mig en spark att komma igång. Och det gjorde jag ju sedan.

Varför blir återseenden aldrig som man tänkt sig? Jag hade gjort upp bilder av er alla och hur vi skulle omfamna varandra på den lilla ölkällaren. Vi omfamnade varandra, men vi visste inte riktigt om vad vi skulle prata. Istället för att prata ordentligt om hur vi kände det just då förföll vi i gamla minnen och gulblekta fotografidrömmar. Om jag hade märkt någonting med dig då, vet jag inte om jag hade gjort något. Vi kändes så långt ifrån varandra. Vårt löfte förblev obrutet, vi skulle aldrig förlora varandra, men kände vi fortfarande kärlek, eller försvann den och ersattes med vänskap och samförstånd? Jag vill tro att jag gjorde det, kände kärlek. Nu kommer det igen, återskapa känslor och skarpa suddiga minnen. Jag vet inte hur man gör sådant, Jan! Du och jag sågs flera gånger därefter, men jag kan inte komma ihåg någon av dem särskilt väl. Ett ölcafé här, en källare där. Jag åkte oftast till Berlin för att hälsa på dig. Av oss fem, var det du som etsade sig fast. Jag tror jag såg Elsa utanför Lidl härom veckan. Hon kände inte igen mig, men det kanske inte var hon. Hon hade känt igen dig, det vet jag. Hon var alltid svag för dig, ända från början. Jag vet inte om det var någonting allvarligt mellan er, jag vill inte riktigt veta. Du passar inte in i bilden av en älskare. Du är alltid pojken med läderkulan och det trasiga fönstret. Förlåt, men det går inte att sudda ut. Jag skulle så gärna vilja göra om den där återträffen. Träffa er igen nu när allt blivit så annorlunda, kanske skulle vi nu verkligen kunna prata om vad som hänt. Jag vill inte förlora er en gång till. Ge mig en chans att träffa er allihop, det är allt jag ber om.

Hur påverkade väst oss alla? Jag vill säga att det inte påverkade mig, men om du levat idag och träffat mig skulle du kanske säga annorlunda. Om du hade levat... var det

jag som dödade dig Jan? Om du ändå fanns här och kunde berätta så kunde jag få veta. Det är för sent nu, det är för sent för allt sådant. För sent för att minnas. Jag träffade dig ensam, mitt i natten. Du hade ringt efter mig samma dag. Ditt svarta hår stod på ända, precis som på kadettskolan, men barnsligheten var borta. Du var rädd, så rädd. Ditt ansikte lös av skräck, dina ögon hade mörka ringar och din panna hade djupa fåror. På din haka kunde jag se en skugga av svart skägg, något som jag aldrig sett på dig förut. Din kostym var smutsig och du flackade med blicken. Du var som en annan människa. En människa som sett något ohyggligt och bara vill fly bort från tillvaron, fly tillbaka till ett ofarligt rum med rymdskyttlar och fotbollslag. Du sade att de var efter dig. Vilka var efter dig? Vad hade du gjort som fick dem att döda dig och hjälpte jag till? Jag ringde dagen efter. Ingen svarade, telefonen bara tutade upptaget. Jag sprang till adressen du lämnat, hittade din dörr öppen och jag hittade dig. De hade skjutit dig två gånger rakt i hjärtat. Någon måste ha sett oss den där kvällen, eller alla andra kvällar, förstått att det var någonting som inte stämde med oss. Så många frågetecken. De som ville se dig död måste ha sett dig och mig tillsammans. Vem var det? Om jag bara hade låtit bli att ens träffa dig hade kanske allt varit bra. Då hade du kanske levat idag. Vilka var de? Gangsters eller lånehajar, amerikaner eller andra imperialister? Om jag bara hade förstått dig bättre den där natten när du var så rädd. Du skulle ha kontaktat Elsa eller Erich istället. Varför litade du på mig? Jag visste att jag skulle svika dig till slut. Jag dödade dig Jan. Du får inte förlåta mig, för jag tänker aldrig förlåta mig själv.

Det var tjugosju år sedan det hände, Jan. Vi är ett land nu. Öst och väst tillsammans. Vi har varit det i fjorton år. Jag var där den natten. Fyrverkerier, champagne och musik. Överallt människor som skrattade och kramade om varandra. Jag tittade upp mot Brandenburger Tor och blundade. Suckade och kände decemberkylan svalka ansiktet. Allt var över nu, tänkte jag. Allt var glömt, trodde jag. Jag tänkte på dig och de andra. Kanske fanns de också i folkvimlet med sina släktingar och vänner. Kanske skrattade de också, jublade och omfamnade främlingar. Det var stort, Jan. Det skulle nog varit för stort för dig, du hade inte kunnat förstå. Du hade bara skrattat och kliat ditt svarta hår ännu rufsigare, under fyrverkeriernas rödgröna kaskader.

Jag har en fru nu och två barn. En pojke och en flicka. Flickan heter Christiane och pojken heter Jan, efter dig. Det var det minsta jag kunde göra. Jag jobbar inte längre, fick en förtidspension. Vi bor i ett hus i Brandenburg, med åkrar och gröna fält vajandes utanför. Du skulle nog tycka det var fint. Trädgården blommar på sommaren med päronträd och rosenbuskar. Nedåt vägen sitter gubbarna och dricker öl vid den lilla ölstugan. Tvätt hänger och fladdrar i sommarbrisen. Doften av råg kommer in från åkrarna. Allt är grynigt brunt och gult. Du sitter med oss och äter kvällsmat. Ditt svarta hår står på ända, du skrattar och kisar mot den nedåtgående solen som är röd som eld.

2 juni 2003

Maria,

Löftet om att aldrig släppa taget, att alltid hålla sig kvar gäller än. Vi vet alla att vi menade vad vi sade och löften är till för att hållas. Tillräckligt mycket vatten har flutit under broarna för att vi skall kunna mötas igen och tala om vad som hände med oss. Det är svårt för oss alla att riva upp gamla sår men för att kunna leva vidare är det tyvärr nödvändigt. Vi har nog alla gått för länge i samma fotspår och det är dags att ta ett nytt kliv. Vi träffas om en vecka klockan 14.00 på Ludwigstraße 15, andra våningen.

*Hälsningar,
Thomas, Elsa, Erich*